

Калктын ден соолугу курчап турган чөйрөнүн абалын баалоодо интегралдык критерий катары

Илимий техникалык прогресстин интенсивдүү өрчүшү айыл чарбада химиялык заттарды кеңири пайдалануу курчап турган чөйрөгө таасир этүүчү жаңы физикалык жана химиялык факторлорду пайда кылат. Ошону менен бирге эле адамдын организимине тескери таасирин тийгизүүчү жагдайлар пайда болот. Азыркы мезгилде 5 миңден ашык химиялык бирикмелер белгилүү, алардын миңден ашыгы күндө өндүрүштөр, айыл чарбасында иштетилет.

Айтылгандардын баары азыркы этапта ден соолуктун чоң актуалдуу проблемаларын жаратат.

Курчап турган чөйрөнү антропогендик булгоо бул калктын ден соолугунун деңгээлин аныктоодо башкы фактор болуп эсептелет. Чөйрөнү булгоо жаратылыш факторлорунун таасир этүү эффектисин өзгөртөт, аны менен кошо калктын ден соолугуна да таасирин тийгизбей койбойт.

Ден соолук менен курчап турган чөйрөнүн ортосундагы байланышты аныктап, окуп үйрөнүүдө Сузак районунун тургундарынын жашаган аймагына мониторинг жүргүзүлдү. Мында ичилүүчү суу жана калктын ден соолугунун ортосундагы байланыш изилденип, анализденди.

Мониторинг жүргүзүп, салыштырууда эки участка алынды. Бул участкаларда ичилүүчү суу түрдүү булактардан алынып пайдаланылат. Биринчи участок – Сузак районунун Сузак айылы Жалалабат шаарынын түштүк зонасында жайгашкан. Бул участканын тургундары ичилүүчү суу катары жер астындагы сууларды пайдаланышат. Ар бир үйдүн тургундары өз участкаларында кудук каздырып алышкан. Кудуктарды казып алууда суунун сапатына таасир этүүчү жагдайлар эске алынбагандыгы байкалат. Мисалы кошуна турган тургундун таштанды таштаган чуңкурлары менен казылып алынган кудук жанаша жайгашып калган ж.у.с. башкача айтканда эки кошунаны ортосунда дубал чектегени менен алардын жайгашуу аралыгы 2-3 метр аралыкты гана түзөт.

Таблица 1. Суу менен камсыздалышы

Калк жайгашкан пункт	Борборлоштурулган суу	Суу түтүкчөсү	Кудук	Арык
Көк-Жаңгак	46,24%	50,61%	2,64%	0,51%
Сузак айылы	55,88%		25,83%	18,29%

Биз анализдин негизинде бул участкалардагы тургундардын ден соолугу ичкен суусу менен байланышта деген жыйынтыкка келдик.

Экинчи участок Көк-Жаңгак кичи шаарынын тургундарынын көпчүлүгү жер үстүндөгү ачык сууларды пайдаланышат. Демек, бул участок фондук болуп эсептелет. Себеби, биринчи участкага салыштырмалуу кичи шаардын тургундарынын ооруулары төмөнкү көрсөткүчтү көрсөттү. Төмөнкү таблицаларда 100 000 калктын санына болгон катышта ооругандардын саны эсептелген көрсөткүчтөр берилген.

Бул участкалардагы калктын ден соолугу салыштырылды.

Таблица 2. Калктын оорууларынын таралуусу

Калк жайгашкан пункт	астма	бронхит	диабет	сары	кан басымы	ич оорулары	температура	кургак учук	ич өгкөк
Көк-Жаңгак	-	0,25%	0,25%	0,25%	0,25%			0,25%	
Сузак айылы	1,36%	1,36%	2,39%	2,39%	1,7%	1,16%	0,38%	0,77%	-

Сузак айылынын тургундары экологиялык риск менен байланышкан ооруулар менен жапа чегишет.

Суунун сапаты менен байланышкан ооруулар, диарея, сары, жана башка ичеги карын оорулары.

Экологиялык жүк начар жашаган тургундардын ден соолугуна бир нече жогорку даражада таасирин тийгизет.

Калктын ден соолугуна анализ берүү менен төмөндөгүлөрдү жыйынтыктап айтууга болот:

Айлана чөйрөнүн булганышына, инфекциялык оорулардын пайда болушуна алардын таралышына бирден-бир себепчи бул адам баласынын иш-аракети.

Чөйрөдөгү санитардык экологиялык абалдын начарлашына ден соолукту сактоо жана экология кызматкерлеринин комплекстүү иш жүргүзбөгөндүгү негизги себеп.

Мониторинг органдары жаратылыштын ресурстарын пайдаланууда керектүү иш чараларды иштеп чыгуусу жана аны жандандыруусу керек.

Курчап турган чөйрө жана ага адам баласынын иш аракетинин таасири жөнүндөгү башкача айтканда экологиялык билимдерди жогорулатуу керек.

Калктын жакырчылыгын жоюунун бир көрсөткүчү бул- курчап турган чөйрөнү коргоо, сарамжалдуу пайдалануу жана калыбына келтирүү.

Адабияттар

1. Региональный доклад о состоянии окружаюющей среды Жалал – Абадской области в 2000г. г. Жалал – Абад. 2001г.
2. Национальный доклад о состоянии окружаюющей среды Кыргызстана 2000г г. Бишкек. 2001г.
3. Заключительный отчет по объекту изучения Проект ТА №3499 – KZG г. Бишкек – сентябрь 2002г..